

Ciència i literatura en l'obra de l'autor Jordi de Manuel i Barrabín

Article de Pere Martí i Bertran

Jordi de Manuel i Barrabín (Barcelona, 1962) és un professor de biologia i de ciències de la naturalesa que, com tants altres ensenyants, compagina la docència amb l'escriptura. Ha publicat més de trenta títols, tant novel·les com narracions breus i tant per al públic adult com per al juvenil i l'infantil. La seva passió per fabular es veu sobretot en la varietat de gèneres i subgèneres que conrea, però sobretot en la creació d'uns personatges, unes trames, uns ambients... que ens atrapen, que ens fan rumiar, que ens obren horitzons i que, cosa d'agrair, són creats amb voluntat literària. Val la pena de destacar-ne, també, que la ciència sempre hi sol tenir un cert pes, quan no n'és la base argumental. Per al públic del Penedès és força conegut perquè en diverses ocasions l'ha visitat, però sobretot perquè l'any 2001 va guanyar el premi El Lector de l'Odissea amb l'obra *Disseccions*. Arran del VilaPensa d'enguany (2019), havia de venir a parlar de ciència ficció, d'intel·ligència artificial i de la creació de mons per als clubs de lectura que en llegien *El cant de les dunes* (Pagès Editors, 2006). Tot i no ser un gènere que m'entusiasmi, ho he de confessar, m'hi vaig endinsar i us he de dir que no solament em va atrapar, sinó que em va engrescar a llegir, confinat com estic pel covid-19 i fent meu el #joemquedoacasailleixo, les altres obres seves del gènere que en tenia a casa. I la veritat és que no me n'he penedit gens, que no només m'han agradat, sinó que hi he trobat personatges, paisatges, situacions, reflexions... d'aquells que recordes durant anys, d'aquells que fitxes i tot, perquè hi ha frases, imatges, recursos que penses que en algun moment et podran fer servei.

De novel·les seves de ciència ficció en tenia tres, a casa, i, si m'ho permeteu, us en faré cinc cèntims. Del conjunt en voldria destacar tres o quatre característiques. En primer lloc una llengua rica, precisa i molt científica, com era d'esperar, valgui la redundància, d'un científic (val a dir, en aquest aspecte, que també hi he notat algunes vacil·lacions, malgrat els correctors de les diverses editorials, en l'ús o en la manca, depèn dels casos, dels pronoms febles); en segon lloc, el fons reflexiu, filosòfic de les novel·les, ja que, sense que les puguem qualificar de novel·les de tesi, l'autor sempre vol fer rumiar el lector, sigui jove o adult, sobre aspectes diversos de la natura i l'univers, dels éssers humans, de la societat...; en tercer lloc, la capacitat creativa d'intrigues, de misteris, sovint a base d'insinuacions, d'ambigüitats, que criden l'atenció del lector i li fan preguntar-se com es resoldran, com se'n sortirà l'autor (vaja, que no és pas perquè sí que s'hagi fet un nom entre els autors de novel·la negra i policíaca); en quart lloc, i com ja he assenyalat, la base científica, sempre rigorosa i ben documentada, i alhora sempre assequible, com a bon ensenyant que és; i en cinquè lloc, la utilització de paratextos (totes tenen diversos epígrafs, per exemple) i de tipografies variades.

La primera novel·la, naturalment, és *El cant de les dunes*, que ja he esmentat i que aviat espero poder compartir amb la gent dels clubs de lectura penedesencs. Es tracta d'una doble reflexió, d'una banda sobre la diferència i sobre la llibertat d'exercir-la i la necessitat de respectar-la, gosaria dir, i de l'altra sobre la colonització. Uns temes ben actuals i ben arrelats a la condició humana, que podem aplicar perfectament a massa períodes històrics per desgràcia, malgrat que a l'obra els fets narrats s'esdevinguin l'any 2300 de la nostra era, aproximadament. Es tracta d'una colonització, en aquest cas del planeta Mnèsia, duta a terme pels terrícoles, coneguts pels éssers intel·ligents que l'habiten com a gaians, ja que la Terra està en un greu perill a causa d'una V Gran Guerra. L'autor, a través d'un narrador omniscient i en tercera persona, alterna les dues visions dels fets narrats, la dels gaians i la dels mnèsics, que, naturalment, són diametralment oposades. Hi ha una paradoxa que, a parer meu, descriu perfectament el dilema que s'hi planteja i que serà clau en l'evolució dels personatges: “-És ben curiós... Se n'adona comandant? Vostè forma part de les Forces de Pacificació de les Nacions Unides. Jo mateixa sóc una estudiosa de la vida, però tant l'un com l'altre tenim com a missió sembrar la mort en un món que no coneixem.” (p. 121) Perquè la tesi que s'hi planteja és si dues espècies intel·ligents poden conviure en un mateix món, en un mateix espai. La conclusió no us l'avançaré pas, però més aviat tira a pessimista. Si hi afegim les reflexions sobre els límits de la intel·ligència artificial, sobre les relacions entre humans i robots, sobre les clonacions, o encara sobre les possibilitats de canviar de les persones o l'ètica de segons quines accions, entendreu per què he apuntat que s'acostava a una novel·la de tesi, sense ser-ho però, ja que la intriga i la narració hi tenen tant o més pes que les idees que hi planteja l'autor.

La segona novel·la és *La decisió de Manperel* (Columna, 2013), guardonada amb el premi Pin i Soler de la ciutat de Tarragona. Gosaria resumir-la com un cant a la llibertat de l'home a l'hora d'escollir, a l'hora de prendre decisions, com apunta el títol, que poden ser transcendents no només per a ell, sinó per a tota la humanitat, com s'apunta en més d'un moment del relat i com confirmem al final. És el cas en què es troba Viktor Nikolàievitx Manperel, un científic inspirat en el matemàtic rus Grigori

Perelman (Leningrad, 1966), com insinua l'anagrama del cognom, que va convertir la conjectura de Poincaré en teorema, cosa que no havia aconseguit ningú al llarg de més de cent anys, i que va renunciar a honors de tota mena, com el protagonista, que porta l'aïllament a l'extrem d'anar-se'n a passar l'estiu, amb la seva mare malalta, a una illa perduda de l'Àrtic rus, deshabitada durant la major part de l'any. S'hi reclou per "desxifrar la forma de l'univers", només acompanyat de la seva mare, com he apuntat, del suposat gos Grisha (diminutiu de Grigori), que no el desempara, i d'una "petita esfera de metall", que aviat sabrem que li va regalar el seu pare i que esdevindrà un veritable leitmotiv de l'obra i un element clau, juntament amb el suposat gos, en el desenvolupament i el desenllaç de l'acció. Una història de base realista que, de mica en mica, anirem veient com es converteix en una novel·la de ciència ficció: misteriosa, però versemblant i ben resolta; plena d'intriga i de bellesa, tant pels paisatges que Jordi de Manuel ens hi descriu, com pels personatges que Manperel hi coneixerà: el carter Kiril Botonov, el matrimoni format per Ielitzaveta i Aleksei Borsakov amb els seus bessons, i els ornitòlegs que són a l'illa per estudiar-hi els ocells, sobretot les oques que anualment hi passen l'estiu. Tots els personatges secundaris són una bona mostra de contenció i d'humanitat alhora i tots, gosaria dir, l'ajuden, sense ser-ne conscients, a prendre la decisió final. Una decisió que no us avançaré, però que és una mostra, com he apuntat, de la llibertat de l'home per damunt de determinismes i creences de qualsevol mena. El protagonista, Manperel, ens hi és presentat amb totes les obsessions, amb tots els condicionants (agreujats per les set cartes que el pare difunt li fa arribar setmanalment a través d'un advocat) i amb tota la humanitat d'un solitari empedreït, com deixen ben clar les paraules del narrador, que ens l'acosten i ens l'humanitzen: "Havia vingut fins aquella illa amb la mare i Grisha per evitar el contacte amb tothom, fugint del món i dels seus habitants, però s'adonava que en menys de tres mesos s'havia acostat més a altres persones que en els últims vint anys." (p. 150). O en aquestes altres, que a més tenen una força creadora i simbòlica extraordinària: "Cada vegada que veia a terra la pissarra guixada d'equacions i empastifada d'ejaculacions seques s'avergonyia." (p. 177) Una novel·la que us sorprendrà i que no us deixarà indiferents.

La tercera, *El món fosc. Talps* (Santillana-Grup Promotor, 2018), és publicada en una col·lecció juvenil, "Jolibre", però us puc ben assegurar que als adults no ens decebrà pas. Gosaria sintetitzar l'obra com una recreació del mite de la caverna de Plató, esmentat a l'epígraf inicial, ja que la trama gira al voltant d'una colla de nois i noies d'uns setze anys que viuen en una societat subterrània, nascuda arran d'una gran catàstrofe fa més de quatre-cents anys. Hi fan una vida més o menys normal: van a l'institut, gaudeixen d'un cert benestar, ja que habiten a Edàfia, un dels tres estats subterranis, el més pròsper i teòricament més democràtic... Però viuen envoltats d'incògnites, de preguntes sense resposta, ja que les autoritats, tant polítiques com religioses, les han convertides en tabús perillosos: per què les mares desapareixen al cap de poc temps de néixer els infants?; per què han de viure amb llum artificial?; existeix la llum pura de les llegendes?... La troballa d'un robot, Rubik, prohibits i destruïts després de la gran catàstrofe, i l'ajuda d'un professor, Brigs, els menaran a una fugida, amb persecució implacable de les forces que controlen el sistema, pels tres estats subterranis fins que aconseguiran d'arribar a la superfície, a Gaia. I hi trobaran resposta a tantes i

tantes preguntes que des de generacions havien reprimit. La novel·la, a més de descripcions precioses, de referències científiques sempre justificades, de reflexions sempre escaients i necessàries, sobretot per als joves, també és plena de picades d'ullet d'allò més variades als lectors: els epígrafs introductoris, tan ben triats i tan característics de l'obra de Jordi de Manuel; la il·lustració de la coberta, inspirada en les obres del metge i artista alemany Fritz Kahn; o l'homenatge a Josep M. Francès (Lleida, 1891 – Mèxic, 1966), en el personatge d'Atlas Goi, inspirat en el Cosme Goi de la novel·la *Retorn al sol* (1936) del periodista i escriptor lleidatà. Una bona lectura per passar aquestes hores d'enclaustrament i per fer ben nostre aquest #joemquedoacasailleixo que s'ha fet tan popular. Ah, i si en voleu saber més, tant de l'autor com de la seva obra, la seva pàgina web és una petita joia plena d'informació i de sorpreses: <http://www.jordidemanuel.cat/>

Pere Martí i Bertran

Article publicat a *El Vallenc*, (27-3-20), p. 44; *El 9 Nou* (3-4-20 i 9-4-20), al suplement "El 9 Magazín" en dues parts, p. 6; *El 3 de Vuit*, (17-4-20), p. 21